OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Lausunto

6.2.2025

VN/19196/2024
VN/19196/2024-OKM-48

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta (HE 209/2024 vp)

Hallituksen esitykseen laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta (HE 209/2024 vp) sisältyvän lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin mukaan tutkimuksen ja tutkimusedellytysten rahoittamista sekä kansainvälistä yhteistyötä koskevien Akatemian tehtävien hoitaminen ei saa olla ristiriidassa Suomen kansallisen turvallisuuden, Suomen kansainvälisten velvoitteiden tai Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa. Esityksen valmisteluvaiheessa säännöstä on opetus- ja kulttuuriministeriön saaman lausuntopalautteen pohjalta muokattu tieteen vapauteen liittyneisiin huoliin vastaamiseksi.

Hallituksen esityksen antamisen jälkeen säännöksestä on käyty runsaasti julkista keskustelua, jossa säännöksen on nähty olevan ristiriidassa tieteen vapauden kanssa. Lisäksi tieteen akateemikot ovat 15.1.2025 esittäneet tiede- ja kulttuuriministeri Multalalle säännöksen muuttamista siten, että siitä poistettaisiin viittaukset ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö painottaa, että tieteen vapaus on turvattu Suomen perustuslaissa. Ehdotetulla säännöksellä ei rajoiteta tutkimusaiheiden valintaa tai muita tieteen vapauden keskeisiä tunnuspiirteitä. Suomen Akatemia, opetus- ja kulttuuriministeriö tai poliittiset toimijat eivät ehdotetun säännöksen nojalla jatkossakaan voi rajata tutkimusaiheita tai estää kysymyksenasetteluja. Poliittisilla toimijoilla ei ole myöskään toimivaltaa puuttua Suomen Akatemian yksittäisiin rahoituspäätöksiin eikä sellaista ole esitettykään. Suomi on demokraattinen oikeusvaltio, joka toivottaa tervetulleiksi myös poliittisesti herkät tutkimusaiheet ja kriittisen tieteellisen keskustelun.

Euroopassa ja laajemmin kansainvälisesti keskusteluun tieteen vapauden rinnalle on noussut tutkimuksen turvallisuuden teema. Euroopan unionin neuvosto hyväksyi toukokuussa 2024 suosituksen tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta (C/2024/3510). Neuvoston suositus tukee Euroopan komissiota ja unionin jäsenmaita tutkimuksen turvallisuutta koskeviin riskeihin puuttumisessa. Suosituksessa kansainvälisen tutkimusyhteistyön riskeinä pidetään tutkimustiedon ja -tulosten ei-toivottua siirtoa, ulkomaista vaikuttamista sekä eettisiä loukkauksia. Neuvosto antaa suosituksia myös tutkimusta rahoittaville organisaatioille. Jäsenmaiden tulee kannustaa tutkimusrahoittajia varmistamaan tutkimuksen turvallisuus tutkimusrahoituksen hakuprosessissa.

Ehdotettu säännös varmistaisi sen, että Suomen Akatemia vastaisi omissa prosesseissaan siitä, että tutkimuksen turvallisuudesta on asianmukaisesti huolehdittu. Säännöksen myötä Akatemian tulee tehdä rahoitushakemuksille Euroopan unionin neuvoston suosituksen mukainen riskienarviointi. Ulkomaisten kumppanien kanssa tehtävässä yhteistyössä tulisi ottaa hyötyjen lisäksi huomioon kansainväliseen yhteistyöhön liittyvät riskit sekä sisällyttää kumppaneiden kanssa tehtäviin sopimuksiin

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

keskeisiä periaatteita, kuten tutkimuksen vapaus. Akatemian tehtävä täydentäisi tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden roolia tutkimuksen turvallisuuden varmistamisessa.

Suomen verrokkimaissa on tutkimuksen turvallisuus tuotu tutkimusrahoittajien tehtäviksi joko säädöksin tai tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmän laajasti kattavin ohjeistuksin. Esimerkiksi Ruotsissa on Suomen Akatemiaa vastaavaa tutkimusrahoittajaa (Vetenskapsrådet) koskevaan asetukseen (2009:975) lisätty vuonna 2022 säännös, jonka mukaan Vetenskapsrådetin tulee ottaa toiminnassaan huomioon Ruotsin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset intressit. Vastaavat säännösmuotoilut sisältyvät myös vuonna 2023 annetun tutkimus- ja innovaatiorahoituksen organisaatiouudistusta koskevan mietinnön Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) asetusehdotuksiin. Hallituksen toimeksiannosta ruotsalaiset tutkimusrahoittajat ovat 2024 loppuvuodesta tehneet esityksen kansallisten vastuullisen kansainvälisyyden ohjeiden laatimiseksi ja prosessiksi. Esityksen pohjalta Ruotsin hallitus päättää koko tutkimusrahoitusjärjestelmää koskevista jatkotoimenpiteistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että tutkimuksen turvallisuudesta huolehtimiseen on Suomessa vahva ja yhteinen tahto, mikä edellyttää jaettua ymmärrystä tutkimusrahoittajien roolista sekä tutkimuksen turvallisuudesta huolehtimisen suhteesta tieteen vapauteen. Hallituksen esityksessä ehdotettu muotoilu on osoittautunut olevan altis sellaisille väärinymmärryksille, joita ei ole tarkoituksenmukaista edistää. Tästä syystä opetus- ja kulttuuriministeriö esittää lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin muuttamista siten, että siitä poistetaan sanat ”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan” seuraavasti:

2 §

Tehtävät

— —

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitaminen ei saa olla ristiriidassa Suomen kansallisen turvallisuuden tai Suomen kansainvälisten velvoitteiden kanssa.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö esittää lakiehdotuksen voimantulosäännöksen porrastamista, koska hallituksen esityksen mukainen uusi tutkimusinfrastruktuuritoimikunta on Suomen Akatemian kanssa sovitusti tarkoitus nimittää vasta 1.1.2026 lukien ja lain muut säännökset olisivat tarpeen saada voimaan ennen sitä. Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää voimaantulosäännöstä muutettavaksi seuraavasti:

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 5 a §:n kumoaminen sekä 4 §:n 2, 3 ja 5 kohta, 5 §:n 1 ja 2 momentti, 6 §, 8 § ja 12 §:n 1 momentti tulevat kuitenkin voimaan vasta 1 päivänä tammikuuta 2026.

Erja Heikkinen
johtaja
Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto

Laura Hansén
hallitusneuvos
Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto

Jakelu Eduskunnan sivistysvaliokunta

Tiedoksi Kansliapäällikkö Anita Lehikoinen
Erityisavustaja Emmi Venäläinen